

Христово искупитељско дело на Крсту и у Васкрсењу

На првом месту морамо приметити да за православну свест и православну теологију и у православном литургијском животу, у којем су ова свест и теологија изражене, није могуће одвојити Христово искупитељско дело на Крсту и у Васкрсењу од целокупног Његовог дела спасења. Ово дело спасења, као израз Божје љубави према човеку — који је, иако пао и окренуо се од Бога, ипак његово створење, по Његовом обличју и подобију, — у суштини је једно мада се састоји од појединих догађаја, али догађаја уско повезаних један са другим: Оваплоћење, смрт на Крсту, Васкрсење, Вазнесење и, коначно, послање Духа Светога од Оца, мада овај последњи догађај стоји изван Спаситељевог живота на земљи. Па ипак, у литургијском животу Цркве, у којем се изражава њена богословска свест, у стању смо да уочимо два литургијска круга, када прослављамо успомену на централне догађаје нашег спасења; то су круг посвећен Рођењу и Крштењу или Богојављењу Христовом, другим речима, Оваплоћењу Превечне Речи и Његовој Појави у свету, и круг молитвене успомене на Христову смрт на Крсту, Његово Васкрсење после три дана, Његово Вазнесење и Ниспослање Светога Духа, чијих се плодова сећамо на последњи празник овога круга — у Недељу свих Светих. Средишни и врхунски моменат овога круга — што је уосталом током целе црквене године — јесте Света Пасха, Христово светло Васкрсење из мртвих. У складу са овим, ми ћемо у нашем излагању посветити нашу пажњу углавном овом пасхалном кругу, не испуштајући из вида ни његову повезаност са кругом Оваплоћења.

Посебно морамо нагласити да је за православну богословску свест целокупно Христово спаситељско дело, а посебно Његово Распеће на Крсту и Његова искупитељска смрт, несхватива и неизрецива тајна, чије се значење и смисао не могу потпуно и тачно изразити језиком људских појмова без опасности да се не извитопере или скуче. Крст Господњи увек ће бити нешто неприхвативо, па чак и одбојно, за људски разум непросветљен благодаћу, док је за нас верујуће он „непобедива и несхватива и Божанска сила”. (Из *Великог повечерја*). Или, као што је писао ап. Павле: „Јер Јудеји траже знак, а Грци мудрост ишту, а ми проповедамо Христа распетог,

* Преведено са ауторизованог енглеског оригинала објављеног у часопису „Соборност”, бр. 7 из 1973. год. Превео *Бакон Радомир Ракић*. Овај реферат је прочитан на састанку Заједничке православно-англиканске теолошке комисије, која је заседала у Оксфорду 1972. године.

за Јудеје камен спотицања, а за Грке лудост. Али онима који су позвани, и Јудејима и Грцима, Христа силу Божју и мудрост Божју” (1 Кор. 1,22—24). „Лудост” и „слабост” Крста уствари су израз бесконачне мудрости и силе Божје, „јер је лудост Божја мудрија него људи и слабост Божја је јача него људи” (1 Кор. 1,25). И ово је управо разлог што се недокучива тајна Крста не може изразити људским појмовима и разумски образложити а да се при томе не извитопери или скучи.

Карактеристичан покушај таквог уско разумског образложења Христовог дела спасења на Крсту и у Васкрсењу заступљен је у добро познатој „јуридичкој” теорији искупљења, како ју је формулисао Анселм Кентерберијски, која је са Запада продрла у многе православне богословске приручнике. Она је заснована на законичком схватању појма „сатисфакције” (задовољења), према којем се свака повреда закона може загладити једино казном већ према почињеној кривици. По овој теорији Адам је својом непослушношћу увредио Божије величанство. Пошто он као човек није могао учинити задовољење које би одговарало опсегу његове кривице, морао је умрети вечном смрћу. То је захтевала правда Божја; она је захтевала жртву која одговара Божјем достојанству. Будући твар, човек није могао принети такву жртву. Једино је Син Божји, сасуштаствен Оцу и једнак с Њиме по достојанству, могао својом смрћу на Крсту, принети жртву Оцу достојну Очевог величија. Са овим циљем Син Божји је постао Човек, примио људску природу и умро на Крсту својом човечанском природом, јер Својом божанском природом не би ни могао умрети. Другим речима, Син Божји се оваплотио да би могао умрети на Крсту. Својом Смрћу Он је удовољио захтевима Божанске правде и Својом Крвљу спрао увреду коју је Адам нанео величанству Божјем. А заслуге које је Син Божји стекао на Крсту урачунате су роду људском и измирују Бога са људима и светом, стишавајући Његов праведни гнев.

Ову теорију искупљења, у таквом претераном облику, Православна Црква не може прихватити. Пре свега, ова теорија је једностраног и законичког карактера, пошто се у њој читаво дело спасења човечанства схвата строго у категоријама закона (Божје заповести) и преступања Закона, из овога проистекле кривице и казне за прекршиоце, што захтева нека апстрактна правда. Штавише, ове законичке поставке обојене су феудалним погледима, типичним за западну Европу у средњем веку, у смислу да увреде нанесене представнику вишег друштвеног слоја може изгледати лице сличног друштвеног ранга. Управо на овом принципу заснивала се пракса изазивања на двобој. Међутим, појам увреде величанства Божјег и неопходности задовољења туђ је Светом Писму и светоотачком схватању Божје правде, али, и овде такође, тешко се можемо сложити са Анселмовом теоријом која супротставља Божју правду Божјој љубави као две непријатељске војске у борби једне против друге. У Богу разликујемо многа дејства, али она нису међусобно непријатељска него пројављују једну једину „енергију” Божанства. Крст такође није само средство казне, не само пројава Божјег гнева, него је и пројава Његове љубави, символ победе и „оружје мира”. Он је извор

не само жалости него и радости. „Јер, ево, Крстом дође радост целога свету”, пева Света Црква, јер Крст води у Васкрсење и неодојиво је повезан са њиме. Ништа од овога не спомиње јуридика теорија искупљења, у којој скоро да и нема места за васкрсење. Тачније речено, Васкрсење је по овој теорији сувишно за искупљење човечанства, пошто је увреда Божијег величанства већ задовољена Смрћу на Крсту и отуда је оно измирено са светом. Али, „да Христос није васкрсао, ваша вера би била узалуд; још сте у гресима својим” (I Кор. 15, 14—17), каже апостол Павле. Најзад, у законичкој теорији искупљења значај Ваплоћења је сведен на чињеницу да је Богу дана могућност да окуси смрт у својој човечанској природи. Отуда, изгубљено је схватање Ваплоћења као спајање Божанске и човечанске природе, као усвојења човечанске природе у Божанску Ипостас Речи и обожења наше човечанске природе, услед чега ми „постајемо учесници Божанске природе” (2 Петр. 1,4). Или, како каже св. Атанасије Велики, „Реч је постала човек да бисмо ми могли постати божански” (П. Г. 25. 192В). По законичком схватању искупљења, према којем човек није стварно поново рођен силом Крста, није очишћен Крвљу Христовом него само проглашен за невиног благодарећи Христовим „заслугама” на Крсту, такође је изгубљено онтолошко схватање спасења, карактеристично за православно светоотачку мисао.

Међутим, било би погрешно сматрати да је јуридрички појам умилоствивљења потпуно нетачан. Он је једностран, непотпун и садржи елементе туђе Светом Писму и црквеној традицији (*satisfactio*, увреда Божијега величанства, итд.). У основи он, међутим, изражава учење садржано у Откровењу, али често на извитоперени начин. Син Божји заиста је добровољно умро на Крсту за наше грехе и искупио нас својом крвљу, као што је рекао Исаија: „А он болести наше носи и немоћи наше узео на се. . . Он беше рањен за наше преступе, избијен за наша безакоња; казна беше на њему нашега мира ради; и раном његовом ми се исцељујемо. . . Господ пусти на њ безакоње свију нас. Мучен би и зостављен, али не отвори уста својих. . . Он носи грехе многих и за преступнике се моли” (Ис. 53,4—7. 12). Христос је узео на себе проклетство греха да би нам подарио Божји благослов: „Христос је нас искупио од клетве законске поставши за нас клетва, јер је писано: проклет сваки који виси на дрвету; да међу незнабошце дође благослов Аврамов преко Исуса Христа” (Гал. 3,13—14). Вера Цркве у искупитељску и спаситељску силу Крста изражена је у свештениковој молитви на проскомидији: „Искупио си нас од клетве законске Твојом крвљу; прикован на Крсту и прободен копљем, Ти си људима постао извор вечнога живота. Спаситељу наш, слава Теби”. У другим црквеним песмама истиче се обновитељска сила Крста која васпоставља Божји првобитни план о човеку, нарушен Адамовим падом: „Придите сви народи, поклонимо се благословеном Дрвету, којим је остварена вечна правда; јер онај који је дрветом преварио праоца нашег Адама сам се вара Крстом; и онај који је тиранијом запосео створење Богом обдарено царским достојанством, бачен је у страшну провалију. Крвљу Божјом отров змијин је опран; а проклетство праведне осуде је уништено када

је Праведник осуђен неправедном казном. Јер одговарало је да се дрветом исцели дрво, и да се страдањем на Крсту Онога који није знао за страдања разреши све патње онога који је био осуђен због дрвета. Слава Ти, Христе Цару, на Твоме мудрој владању, којим си спасао све нас, јер си добар и човекољубив" (Празник уздизања Часног Крста, стихира на Великом вечерњу). Ова стихира пружа изванредно потпуну синтезу светоотачког учења о искупљењу, које је у сваком погледу у складу са Светим Писмом. И овде у центру стоји појам вечне Божје правде, али се она не схвата у правном смислу, као задовољење за увреду величанства Божјег једном жртвом која би одговарала величини кривице, него у смислу васпостављања онога што је било нарушено кроз један подухват Сина Божјег супротан а у исто време сличан ономе што је проузроковало пад („јер је одговарало да се дрво исцели дрветом... Крвљу Божјом отров змијин је опран..." итд.). Реч Божја снажно наглашава да је Бог дао Сина свога да умре на Крсту за спасење света: „Господ пусти на њ безакоње свију нас... Али Господу би воља да га бије и даде га на муке" (Ис. 53,6.10). Или, као што каже сам Христос: „Бог толико заволе свет да је дао Сина свог јединородног, да није дан који у Њега верује не погине него да има живот вечни" (Јов. 3,16). Међутим, није то нека апстрактна правда а још мање неко задовољење које треба учинити за увреду Божјег величанства, него је једино Божја љубав та покретачка снага која стоји иза несхвативе тајне добровољне жртве на Крсту принесене оваплоћеним Сином Божјим ради спасења света: „Бог показује своју љубав према нама тиме што Христос још док бејасмо грешници умре за нас. Стога ћемо много пре, будући сада оправдани Његовом крвљу, бити Њиме спасени од гнева" (Рим. 5,8—9). У тајни Крста, како каже митрополит московски Филарет, изражена је „распињућа љубав Очева, распета љубав Сина, љубав Светог Духа која тријумфује у сили Крста. Јер Бог је толико заволео свет" (Проповед на Велики петак).

Крст, као врхунски израз Божанске љубави, јесте Божја слава и Божја сила: „Сада се прослави Син човечји, и Бог се прослави у Њему. Ако се Бог прослави у Њему, и Бог ће њега прославити у Себи и одмах ће га прославити" (Јов. 13,31—32). Ово је рекао Христос ученицима својим непосредно пре свога страдања и Смрти на Крсту. А ова слава Крста је, како се види из ових речи, Тројична слава, јер Бог Отац се прославља у Смрти Сина на Крсту. И управо са овим прослављањем Христа неразлучно је повезан долазак Светог Духа; „јер Свети Дух још не беше дат, јер Исус још не беше прослављен" (Јов. 7,39). Ово је био разлог што су на Таворској гори, када се појавила слава Христова, Мојсије и Илија, који су се појавили у овој слави преображења Христовог, говорили о Његовом одласку са овога света, који му је требало извршити у Јерусалиму (Лука 9,31). Крст је такође и Христова сила која се у слабости показује (2 Кор. 12,9). Смрт и грех су побеђени на Крсту. Безгрешни Господ, неподложен смрти, примивши од Светог Духа и Марије Деве људску природу првоствореног Адама непокуварену грехом, хотимично окусивши смрт ради нас, — ослобађа нас од греха и смрти. Хотимична природа Христове смрти мора се схватити не само као одсуство сваког противљења онима који

су Га распели, него и у смислу да је Христос, не будући подложен сили смрти, Својом сопственом вољом умро на Крсту у својој човечанској природи.

Битно је да се овде нарочито нагласи да на Крсту није распет неки човек, којег је усвојио Син Божји (*homo adsumptus*), него лично Син Божји, сам оваплоћени Логос, Господ славе, према речима апостола Павла: „Јер да су знали, не би распели Господа славе” (1 Кор. 2,8). Христос, Син Божји умро је, но свакако не својом божанском природом него својом човечанском природом, али је Христову људску природу узела Његова Божанска Личност, ипостазирана у њој. Зато, мада је Христова божанска природа била бестрасна у време Његовог страдања и бесмртна у Његовој смрти, ова страдања је на неки несхватив начин поднео лично Син Божји. Из овога разлога можемо рећи да је Превечни Син Божји поставши оваплоћен страдао и умро на Крсту у својој човечанској природи, док је Својом божанском природом остао нестрадалан. И ово је разумљиво, јер није Божанство пало него човек, није Богу било потребно искупљење него Адаму, а с њиме и целом људском роду. Ово је прекрасно изражено у канону Велике суботе: „Смртан за човека а не за Бога био је грех Адамов; јер и кад је страдало сунштаство Твога тела, које је било подложно кварењу, ипак је Божанство остало бестрасно... Јер и када је Твој храм био разрушен у време страдања, и онда је била једна Ипостас Твојег Божанства и Твојег тела. У оба Ти си један Син, Реч Божја, Бог и Човек.

Крст је символ победе, „оружје мира, непобедива победа”, како пева Света Црква. Он је победа над Баволом и тамним силама зла. Апостол Павле пише Колошанима: „Вас који сте били мртви у својим гресима оживео је с Њиме, опростивши вам све преступе; и избрисавши меницу са прописима против нас... прикова је на крст. И разоружавши поглаварства и власти, јавно их је осрамотио и победио на њему” (2,13—15). Пред овим непобедивим оружјем Божје силе, пред Крстом Господњим клањамо се у радости и љубави: „Данас се износи Крст Господњи, и верници га примају с љубављу... Целивајмо га с радошћу и страхом; са страхом због наших греха, који нас чине недостојним; а с радошћу због спасења које свету дарује приковани на њему Христос Бог у Својој великој милости” (*Стихира на „Хвалите” на празник Уздизања Часног Крста*). Крст је божанска сила љубави и саможртве на којој свет почива и која просветљава све крајеве васељене: „Четири краја земље, Христе Боже наш, освећују се данас узнесењем Твога Крста са његова четири крака” (*Стихира на „Крестњем воздвиженији”*). Такав је Крст посматран на космичком подручју; када се посматра на историјском или промислитељском подручју „Крст је чувар читаве васељене, Крст је украс Цркве... Крст је утврђење верника, слава анђела и рана демонâ” (*Светилен на празник Уздизања Часног Крста*). Крст одређује став хришћана према свету: „А ја Боже сачувај да се чим другим хвалим осим Крстом Господа нашега Исуса Христа, којим се разале мени свет, и ја свету” (Гал. 6,14).

Божанска сила Крста дејствовала је вековима и пре Голготе. Могли бисмо рећи да њу можемо приметити у самом стварању

света и човека, у овом добровољном самоограничењу Божанства. Крст је уцртан у телесну слику самог човека. У Старом завету налазимо праслике Крста у Дрвету Живота у рају, у Јаковљевом благосиљању, Мојсијевој палици и у његовим рукама подигнутим у облику крста за време битке са Амаликом, у змији од туча, итд. Али тек на Голготи, у хотимичној Смрти на Крсту, коју је поднео Син Божји Оваплоћени, у потпуности је пројављена несхватљива и непобедива сила Божје љубави према човеку, тако да иако у Богу „нема измене нити сенке промене“ (Јак. 1,17), ипак за нас „који смо искупљени драгоценом крвљу Христа као невиног и чистог Јагњета, предодређеног пре постања света, а на крају времена објављеног“ (1. Петр. 1,19—20), Христова жртва на Крсту представља почетак новог живота.

Овде смо дошли до најдубљег и најтајанственијег значаја Господње Смрти, Смрти на крсту као жртве. Жртве за кога? За људе и њихово спасење, као што каже Христос: „Јер Син Човечји није дошао да му служе него на служи и да живот свој да у откуп за многе“ (Мк. 10,45). Или апостол Павле: „Јер Христос, наше пасхално јагње, жртвова се за нас“ (1 Кор. 5,7). Међутим, жртвени значај Смрти на Крсту најпотпуније је изражен у Посланици Јеврејима, у којој се смрт на Крсту схвата као жртва коју приноси Првосвештеник, коју је једанпут за свагда принео Христос кроз Светога Духа, да би нам подарио вечно искупљење: „Јер Христос је дошао као првосвештеник будућих добара... Својом сопственом крвљу он је једанпут ушао у Светињу, стекавши вечни откуп за нас... Крв Христа, који је преко вечног Духа самога себе непорочног принео Богу, очистиће вашу савест од смртних дела да служимо Богу живоме и истинитоме. И из овог разлога он је Посредник Новог савеза, да после Његове смрти за искупљење од преступа у првоме завету призвани приме обећано вечно наследство“ (Јевр. 9,11.14—15). Посланица Јеврејима се више пута враћа на тему ове једном за свагда принете икупитељске и очиститељне жртве за грех: „Јер ово је Он (Христос) учинио једном заувек када је принео Себе“ (7,27). „А сада, на измаку векова, јави се једном за свагда да својом жртвом уништи грех“ (9,26). „Освећени смо приношењем тела Исуса Христа једном за свагда“ (10,10). Овде је важно да приметимо да ово понављано наглашавање јединичног карактера Христове једне једине жртве, као и тврђење да је Христос Првосвештеник Новог савеза, служи да изрази мисао да Христова Смрт на Крсту обележава почетак потпуно новог односа између Бога и човека. Указивање да је Син Божји Себе принео на жртву Богу Оцу кроз Светога Духа одражава светотројички карактер Смрти на Крсту. Тачније речено, овде опажамо заједничко делање Свете Тројице извршено од Оца преко Сина у Духу Светом.

Свети Оци су писали и нашироко расправљали о томе шта представља ова жртва искупљења и благодарења коју је принела Божанска Љубав и коме је она била принета. Можемо ипак рећи да је богословско учење Цркве најбоље изражено код св. Григорија Назијанзина у његовој 45. проповеди на Ускрс: „Кома је принета крв проливена за нас, и зашто је принета ова драгоцена и славна крв

нашега Бога, који је истовремено Првосвештеник и Жртва за нас? Нас је Лукави држао као заробљене, јер смо били „продани у ропство греха” и наша грешност била је цена коју смо били платили за нашу насладу. Наравно, откуп се нормално плаћа само заробитељу; и сада је питање: Коме је дат откуп и зашто? Зар Лукавومه? Ни говора! ... Ако је плаћен Оцу, прво питам, зашто? Он нас није држао као заробљене... Зар није јасно да Отац прихвата жртву не зато што је Он захтева или му је потребна, него зато што је то део Божанског плана, пошто је човек имао да буде освећен човечанском природом Бога, тако да би Он могао избавити нас надвладавањем тиранина силом и привући нас Себи посредништвом Сина” (П.Г. 36. 653). Ово значајно светоотачко сведочанство одбацује екстремне ставове правног схватања искупљења, него се о искупљењу овде мисли као о слободном акту Божанске љубави, и скреће се пажња на победоносну силу Крста, посебно указујући на његову неизрециву и несхвативу тајну.

У посланици Јеврејима записано је да Христова жртва на Крсту обележава почетак Његовог прослављења: Христос, приневши за свагда само једну жртву за грехе, седе с десне стране Бога (10,12). Или: „Уместо предстојеће му радости претрпе Крст, презревши срамоту, и седе с десне стране престола Божјег” (12,2). И стварно, Христова Смрт на Крсту је неодвојиво повезана са Његовим Васкрсењем и без овога се не може замислити. Она је предуслов Његовог Васкрсења, пут ка овоме. Сам Христос нас учи овоме: „Заиста, заиста вам кажем, ако зрно пшенично паднувши на земљу не умре, онда једно остане; али ако умре, много рода доноси” (Јов. 12,24). И у православној побожности поштовање Крста је нераздвојиво повезано са прослављањем Васкрсења: „Крсту Твоме клањамо се, Владико, и свето Васкрсење Твоје славимо.” (Празник Уздизања Часног Крста). Радоона сила Крста откривена је у Васкрсењу: „Придите верници, прослављајмо свето Васкрсење Христово. Јер, ево, Крстом дође радост целоме свету” (Јутрење у недељу). У Васкрсењу Христово дело спасења, Његов триумф над смрћу и паклом, стиче активну силу и очигледно се пројављује. Зато је Христово Васкрсење пунина и врхунска етапа спаситељске делатности Оваплоћеног Логоса, која почиње Оваплоћењем и завршава се у Вазнесењу. Додуше, Христос је још на Крсту, пред своју Смрт, рекао: „Свршило се!” И приклонивши главу, предаде дух свој” (Јов. 19,30). Међутим, колико смо у стању да схватимо, Он је то рекао из разлога што су за Њега предстојећа Смрт и Његово Васкрсење заједно чинили једно једино дело спасења. То је разлог што је Христово Васкрсење постало најбитнији садржај апостолске проповеди, која, по митрополиту московском Филарету, сачињава ону „вечну новост”, коју су апостоли проповедали и коју Црква, идући њиховим стопама, оглашава свету. Свети Павле пише Коринћанима: „Јер вам најпре предадох што и примих: да Христос умре за грехе наше, по Писму, и да беше сахрањен, и да уста трећи дан, по Писму” (1. Кор. 15,3—4). А на Ареопагу св. Павле је проповедао Атињанима „о Исусу и о Васкрсењу” (Дела ап. 17,18). И сам Господ сведочи у Књизи Откровења: „Ја сам Први и Последњи. Ја сам Онај који живи, и бејех мртав, и гле, жив сам у векове векова. Амин. И имам кључеве од пакла и од смрти” (Откр. 1,17—20).

Вера у Васкрсење Христа, Уништитеља смрти и пакла, у толикој је мери централна за хришћанство да без ње хришћанство не би било ништа друго до празна илузија, као што сведочи ап. Павле: „И ако Христос не уста, онда је узалудна проповед наша и вера наша је такође узалудна... ви сте још у гресима” (1 Кор. 15, 14.17).

Спаситељска сила Васкрсења најпре извире из самога Христа и преко Њега се шири у цели свет. Кроз Своје хотимично прихватање смрти и Своје „смртију смрт поправ”, Христос кроз Васкрсење из мртвих побеђује смрт. Христова божанска природа, која остаје неодељена од Оца и Светога Духа у дубинама Свете Тројице, чак и у смрти је неодвојива од Његове душе и тела, са којима је сједињена при Оваплоћењу (упркос чињеници да се душа, после смрти, одвојила од тела): „У гробу са телом, у Аду са душом као Бог, у Рају са разбојником, а на Престолу са Оцем и Духом био си, Христе, који, необухватан, све испуњаваш” (Из пасхалних часова). При Васкрсењу Христова душа се још једном сједињује са Његовим телом и Христос васкрсава из мртвих као једини Богочовек у пуноћи Његове божанске и човечанске природе. Хришћанска вера ставља посебан нагласак на чињеницу телесног васкрсења Христовог. Идеја неке апстрактне бесмртности душе и поглед на човека као на оваплоћеног духа или чак као на духа заробљеног у телу туђи су хришћанству. Човек је од самог почетка био створен као сложено духовно-телесно биће. Син Божји је узео ову духовно-телесну људску природу у своју Божанску Ипостас. И заиста, Христос васкрсава из мртвих у пуноћи своје човечанске природе, наиме, у телесном облику, јер је Његово људско тело било потчињено смрти и трулењу, па је управо у телу требало да се оствари савладавање смрти и трулења. Начин Васкрсења Христовог за нас је још недокучивији него Његова Смрт на Крсту, јер док у Христовој Смрти нисмо у стању да потпуно схватимо и појмовима изразимо његово најдубље значење, Васкрсење је недокучиво и неизразиво као такво. Отуда ми на иконама представљамо Господње Распеће и Његово скидање са Крста, али у заиста православној традицији иконописања нема представљања самог момента Христовог Васкрсења, него једино Његовог победоносног силаска у Ад и Његовог јављања женама мирносицама. Из овога не следи закључак, како га неки извлаче, да Православна Црква не признаје историјски карактер Христовог Васкрсења, него да у Њему види неку врсту догађаја у вечности, који можемо опажати једино на симболичан начин. Ради исправног схватања Христова Васкрсења, морамо избећи два екстремна става. Христово Васкрсење је зацело конкретна историјска чињеница, која се догодила једном на опецифичном месту у специфично време. Онај који пориче ово, окреће леђа Еванђељу, Апостолској проповеди и вери Цркве. Али, у исто време, Христово Васкрсење није само нека историјска чињеница него нешто неупоредиво веће, нешто што има више него историјски значај. Оно је несхвативи чин Божји или, тачније, богочовечанско дело, које ствара и преображава, не само историју него и мета-историју.

Даље, стварност Христовог Васкрсења не може се свести на унутарњу измену до које је дошло у душама апостола или на суб-

јективне визије Васкрслог Христа, које би одражавале њихово унутарње стање. Не, трећег дана гроб је заиста био празан, мртво тело је оживело и васкрсло, како су то анђели објавили женама: „Ви тражите Исуса из Назарета, који је распет. Устао је, није овде. Ево места где су га били положили” (Мк. 16,6). Или: „Зашто тражите живог међу мртвима? Он није овде, него је устао” (Лука 24, 5—6). А света Цркве пева све до дана данашњег на Велику суботу заједно са анђелима: „Миро је за мртве, а Христос се показао туђ распадању”. Али с друге стране, Христово Васкрсење није просто „оживљавање леша”, као кад се мртав човек поврати у свој ранији живот и касније поново умре. Таква су била васкрсења Лазара и других људи, мада су ова васкрсења такође имала значај праслике и стога се повезују са Христовим Васкрсењем и будућим општим васкрсењем мртвих. Међутим, Христово Васкрсење је стваралачки преображај природног тела у духовно тело са новим особинама, које припадају будућем веку и отуда је видљиво једино за очи просветљене светлошћу вере. То тело није преоптерећено материјом, него је способно да прође кроз „затворена врата”. Али то није друго тело, него исто оно које је било распето и приковано на Крст, како то сведочи Васкрсли Господ апостолу Томи кад му заповеда да додирне трагове од клинова и стави своју руку на рану од копља на Његовом васкрслем телу. И тек када се уверио да је Христос који се јавио заиста Христос који је био распет на Крсту, Тома узвикује: „Господ мој и Бог мој”.

Васкрсење Христово јесте почетак општег васкрсења свију људи из мртвих, како то открива ап. Павле у 15. глави Прве посланице Коринћанима. Једно васкрсење произилази из другог и неразрешиво је повезано с њиме: „Јер ако мртви не васкрсавају, ни Христос није васкрснут” (1 Кор. 15,16), како нас опомиње свети Павле кад говори о Христу као другом Адаму и небеском човеку, противстављајући Га првом Адаму, који је био сагрешио и умро. Својим Васкрсењем Христос диже палог Адама: „Али Христос је сада васкрснут из мртвих и беше првина оних који умреше... Јер пошто кроз човека дође смрт, кроз човека дође и васкрсење мртвих. Јер као што у Адаму сви умиру, тако ће и у Христу сви оживети” (1 Кор. 15,20—22). Преображујућом силом Христовог Васкрсења биће измењена наша тела, и оно трулежливо обући ће се у нетрулеживост, као што је и Христово тело било измењено у Његовом Васкрсењу. Свеобухватни преображај космоса и његов прелаз са материјалног плана постојања на духовни, али не и бестелесни план постојања, са пропадивости на непропадивост — у овоме је основа за наше схватање силе Христовог Васкрсења. Апостол Павле, указавши да постоји природно тело и духовно тело, пише: „Тако је и с васкрсењем мртвих... Сеје се природно тело, васкрсава духовно тело... Тако је и писано: први човек Адам поста душа жива, а последњи Адам постаде дух који оживљава” (1 Кор. 15,42—45). Међутим, упркос свима аналогијама са природним светом (раст семена и др.), опште васкрсење мртвих остаје непојмива тајна, и сила Христовог Васкрсења се потпуно открива једино у есхатолошкој ситуацији „краја”, када ће Христос савладати све своје непријатеље

и Бог бити све у свему (1 Кор. 15,28). „Казујем Вам тајну”, завршава ап. Павле своје поглавље о васкрсењу мртвих „Јер сви нећемо промријети, а сви ћемо се изменити у тренутку, у трену ока, на последњу трубу; јер ће затрубити и мртви ће устати нераспадљиви, а ми ћемо се изменити. Јер ово распадљиво треба да се обуче у нераспадљивост, и ово смртно да се обуче у бесмртност. А када се ово распадљиво обуче у нераспадљивост, и ово се смртно обуче у бесмртност, онда ће се збити она реч што је написана: „победа прождре смрт” (Ис. 25, 8). Где ти је, смрти, жалац? Где ти је, пакле, победа? А жалац смрти је грех, а сила греха је закон. А Богу хвала који нам даде победу кроз Господа нашега Исуса Христа” (1 Кор. 15, 51—57). Св. Јован Златоусти у својој проповеди на Ускрс велича ову коначну победу Васкрсења Христовог речима: „Христос је васкрсао, и ти си (Аде) срушен. Христос је васкрсао, и демони су пали. Христос је васкрсао, и анђели се радују. Христос је васкрсао, и живот кличе. Христос је васкрсао, и више нема ниједног мртвог у гробу. Јер Христос је васкрсао из мртвих и постао првенац оних што су уснули”.

Спаситељска сила Христовог Васкрсења, која ће се у потпуности открити при Другом доласку и општем васкрсењу мртвих, већ невидљиво дејствује у свету све од Васкрсења Христовог. Његово спаситељско дело, које има врхунац у Вазнесењу Господњем, када је Син Божји постаде човек, дошао да седне с десне стране Бога Оца, ставио на Његов Престо људску природу усвојену Својом Ипостасју и обожену, и од свога Оца послао Светог Духа који освећује свет. Ова спаситељска сила Христовог Васкрсења ствара на Земљи почетак вечнога живота и припрема васкрсење из мртвих свију људи. Према Николи Кавасили, вечни живот почиње већ овде премда ће се у свој својој пунини открити једино у будућем свету. Ова сила Христовог Васкрсења, сила вечног живота, пројављује се, пре свега, у Цркви и у њеним светим тајнама. У светој тајни крштења, у троструком погружавању и вађењу из воде ми имамо удела у Христовој Смрти и сахрани и онда с Њиме поново устајемо. На овај начин постајемо учесници Његове Смрти и Васкрсења. Апостол Павле пише у Посланици Римљанима: „Зар не знате да смо сви ми, који смо крштени у Христа Исуса, у Његову смрт крштени? Зато смо ми крштењем у смрт заједно с Њиме сахрањени, да бисмо, као што је Христос васкрснут из мртвих Очевог славом, и ми на исти начин у новини живота ходили. Јер кад смо срасли са сликом Његове смрти, онда ћемо сраси и са сликом Његовог Васкрсења”. (Рим. 6,3—5). Ми смо већ поседници ове новине живота, што нам крепи наду на васкрсење у последњи дан: „Јер ако умremo са Христом, верујемо да ћемо и живети са Њим. Знајући да Христос, васкрснут из мртвих, више не умире; смрт више неће овладати Њиме” (Рим. 6,8—9). Међутим, наша смрт и васкрсење са Христом у Крштењу само су онда ефикасни, ако уистину умremo греху и отпочнемо нов живот. Апостол Павле нас учи: „Тако и ви држите себе да сте мртви греху, а живи Богу у Христу Исусу Господу нашем” (Рим. 6,11). Крштење је рођење у вечни живот: „Заиста, заиста вам кажем: ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божје” (Јов. 3,5).

Света тајна Евхаристије је такође света тајна живота и смрти Христове и у исто време објављивање Христовог спаситељског дела у очекивању Његовог Другог доласка: „Јер, кадгод једете овај хлеб и чашу ову пијете, смрт Господњу обзнањујете док Он не дође” (1 Кор. 11,26). Свето причешће је извор и залога нашег васкрсења, као што нам сведочи сам Господ: „Ако не једете Тела Сина чове-чијега и не пијете Крви Његове, немате живота у себи. Који једе моје Тело и пије моју Крв има живот вечни, и ја ћу га васкрснути у последњи дан... Који једе хлеб овај живеће вавијек” (Јов. 6,53—54, 58). Ово је разлог што св. Игнатије Антиохијски назива Тело и Крв Христову леком бесмртности, противотровом који нас спасава од смрти (Ефесцима 20:2).

У духовним списима Светих отаца такође налазимо много сведо-чанстава да сила Христовог Васкрсења већ сада дејствује у душама и телима светаца и даје им предукус општег васкрсења. Св. Јован Лествичник, на пример, пишући о бестрасности коју задобијају аскети, говори о њој као о васкрсењу душе које претходи општем васкрсењу (П. Г. 88. 1148А). Св. Макарије Египатски учи да царство светлости и небеска слика, Исус Христос, сада тајанствено просветљавају душу и владају у душама светих. Засад скривен од очију људских, Хри-стос је истински видљив једино за очи наше душе све до дана васкр-сења, када ће сама наша тела бити обасјана и прослављена Господ-њом светлошћу, која је и сада у људским душама, тако да би сама наша тела заједно владала са душама, које већ примају Царство Христово (*Духовне омилије* 2. 5. 81—91, изд. Dörries-Klostermann-Kröger). У својој проповеди на Ускрс св. Симеон Нови Богослов тврди да „тајна васкрсења Христа и Бога нашега никад не престаје да се у нама тајанствено збива ако то пожелимо” и он објашњава „како је Христос сахрањен у нама, као у гробу, и како постајући једно с нашим душама устаје из мртвих, васкрсавајући и нас са Собом” (*Катихеза* 13. 36—40). „Када је Он духом присутан у нама, Он нас васкрсава из мртвих, оживљавајући нас и оспособљавајући нас да Га видимо потпуно у нама, живог, бесмртног и неуништивог” (*исто*, 13, 120—122).

У овим наводима духоносних Отаца открива се углавном лична страна силе Христовог Васкрсења, предосећање општег васкрсења у сваком човеку појединачно. У другим излагањима Отаца, а посебно у православним литургијским текстовима, поред овог личног аспекта наглашавају се стваралачке промене („Ево, све творим ново”, Откр. 21,5), које је Христово Васкрсење већ донело у васељену, видљиву и невидљиву, па и кад их једино очи вере опажају. Космички карак-тер Васкрсења изражен је у њима. Ово се посебно може рећи за Богослужење на Ускрс, „Празник над празницима и Свечаност над свечаностима”, које је саставио св. Јован Дамаскин и углавном га засновао на пасхалној проповеди св. Григорија Назијанзина. Хри-стово Васкрсење — Пасху Новог завета — он је у овој служби схватио као прелазак у нови живот: „Васкрсења дан: просветимо се, народи, јер Пасха је Господња Пасха- Христос Бог нас преведе из смрти у живот, и са Земље у Небо, певајући победничку песму” (*Канон*, песма 1). Читав свет је испуњен сјајем Христовог Васкрсења:

„Сада је све испуњено светлошћу: Небо и Земља, и места испод Земље. Сва твар празнује Васкрсење Христово, на коме је и заснована” (исто, песма 3). Васкрсна Ноћ са својим торжественим обредом јесте праслика општега васкрсења и има дубински есхатолошки значај: „Јер је заиста свештена и најпразничнија ова спаситељна ноћ и блиставија од светлосних дана, будући весница васкрсења: у њој вечна светлост из гроба телесно засија свима” (Исто, песма 7). Пасхалне стихире не само да приказују свеобухватни космички аспект Васкрсења, него и указују на потребу нашег личног учешћа у страдањима и Васкрсењу Христовом, да бисмо и ми могли имати удела у Његовој слави и у Његовој радости. Понављајући речи св. Григорија Назијанзина ме певамо у Васкрсној ноћи: „Јуче се погребих с Тобом, Христе, а данас кад си васкрсао устајем с Тобом. Јуче се распех с Тобом, прослави ме Ти, Спасе, у Царству своме” (Исто, песма 3). И коначно, радост и светлост пасхалне ноћи нису ограничене на зидове цркве, него се одражавају на наш цео живот духом братства, љубави и општег праштања: „Дан је Васкрсења, зато просветљени светковином загрлимо један другог говорећи: „браћо”, опростимо због Васкрсења и онима који нас мрзе кличући углас: Христос је васкрсао из мртвих, смрћу је савладао смрт; а онима у гробовима подарио је живот!”.

SUMMARY

Archbishop Basil of Brussels and Belgium

CHRIST'S REDEPTIVE WORK ON THE CROSS AND IN THE RESURRECTION

This is the Serbian translation of the authorized English translation, which appeared in »SOBORNOST«, No. 7: summer 1973, pp. 446 — 458. We advise our English-speaking readers to read this article in the indicated periodical.